

СБОРНИКЪТЪ

ЗА

НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

КНИГА II.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1890.

**Нѣколко думи върху статитѣ на г. П. Драганова въ Извѣ-
стіята на Спб. Слав. Благотв. Общество.¹⁾**

Отъ К. А. Шапкаревъ.

Господину В. Ламанскому.

Тѣзи дни случи ми се да видѣ двѣ книжки отъ редакти-
ранія отъ васъ журналъ: „Извѣстія Спб. Славян. Благотвор.
Общества,“ именно: No. No. 11—12 отъ 1887 год. и No. 1-й
отъ 1888 г.

Тамъ, между другитѣ, срѣщнахъ една статія по етногра-
фията на нашето частно отечество, — Македония. Честъ имамъ
съ настоящето си писмо да обърна сериозното ви внимание
върху нежелатели нѣкои неточности, които, разбира се, неволно
и въ слѣдствие на не до толко точни свѣдѣнія, се вмъкнали
въ сериозната инакъ статія на г. Драганова. Авъ бихъ желалъ
да поговорѣ нѣщо повечко върху тия неточности, но по не-
щастие нѣмамъ възможность да слѣдвамъ тѣзи и тѣмъ подобни
въпроси, по нѣманье всичкитѣ книжки на журнала ви.

За да би се прѣдпазила невинната всеславянска учена пуб-
лика отъ всѣкое заблуждение по етнографическия въпросъ на
Македония, нека ми бѣде позволено, като на македонски уро-
женецъ, изъ г. Охридъ, роденъ, отхраненъ и остарѣлъ, кажи,
въ сжщата областъ, да приведа нѣколко поне отъ поменжитѣ
неточности.

Възползуванъ отъ случая, съ дълбочайше почитание и пр.
Г. Самоковъ, Май 6, 1888 год.

Его тие неточности:

А.

1. „Извѣстія“ 1887 год. No. No. 11—12, стр. 596, кол. 1.
Не е истинно, че въ състава на турската областъ, наричана
Македония, влизатъ повече отъ три вилаета, — Солунския, Би-

¹⁾ Настоящото писмо и една часть отъ отговора ни биде напечатанъ въ русски
прѣводъ въ ж. „Извѣстія Спб. Славянск. Благотв. Общества“. Оставаше още да се по-
мѣсти и втората часть, обаче въ това врѣме г. Ламанскій си даде оставката отъ редак-
цията на Извѣстіята, и ний прѣдпочетохме по нѣкои причини да помѣстимъ останалитѣ си
бѣлѣжки въ Сборника на Министерството.

толския и Косовския; даже този послѣдниятъ не цѣль влиза, а само Скопския му санджакъ. Сѣщинскитѣ граници на Македония отъ къмъ западъ, сѣверозападъ и югозападъ най-точно сж показани чрѣвъ хартата на Св. Стефанския договоръ. Графъ Игнатиевъ е билъ несравнено по специаленъ етнографъ, отъ колкото нашъ г. Драгановъ.

2. Не е тоже истинно, че Битоля по турски се нарича Толи-Манастиръ, а просто — Манастиръ.

3. Не е сжщо истинно, че съврѣмenna Македония прѣдставлява такова „большое смѣшение различныхъ языковъ, культовъ и особенно нарѣчїи и плѣмень,“ каквото ни една страна въ Европа. Въ това отношение населението въ Македония не е повече смѣшано, отъ колкото въ другитѣ области на Балканския полуостровъ, особито отъ онова на бившата И. Румелия. Пограничнитѣ немногочисленни селища отъ други елементи, всѣкога и всждѣ, както и въ самитѣ русски губернии, може би да прѣдставляватъ подобно смѣшение въ по-голѣмъ размѣръ, но отъ това не слѣдва, че и цѣлата областъ състои отъ такъвъ вавилонизмъ, какъвто ни прѣдставлява г. Драгановъ, който, види се, заключава отъ Солунското население, гледано отъ него съ увеличителенъ стѣкло.

4. Колон. 2. Не е тоже истинно, че въ Костурско, Охридско, Битолско и Дебърско населението е Славяно-влашко; напротивъ, то е Славяно-българско. Нѣколко Влашки села въ Охридското, Костурското и Битолското окръжия, прѣселени отъ разорения прѣвъ минжлия вѣкъ гр. Москополъ, не могатъ да направжтъ цѣлото Славяно-българско население да бжде Славено-Влашко, нито пъкъ нѣколко тоже Албански села, прѣселени отъ южна или сѣверна Албания, могатъ да го направжтъ Славяно-албанско. Такива прѣселенци, както и самъ г. Драгановъ пд-надолу казва, има ги и въ Тракия и въ България, даже и въ Бесарабия; но при това г. авторътъ не заключава отъ това, че населението и въ тѣзи послѣдни области е вавилонско.

5. Не е тоже истинно, че прѣселенцитѣ Албанци въ България били изъ гр. Москополъ, а изъ другъ съсѣденъ нему Албански градъ, Бю кукъ. Жителитѣ на Москополъ, както и на съсѣдния му г. Николица, не сж били Албанци, а Власи.

6. Стр. 597, кол. 1. Не е никакъ нито вѣроятенъ даже, че въ Дебърско нѣкога, както нито сега, звучилъ гръцкиятъ языкъ и се раздавалъ „путемъ школнаго преподаванїя“. Макарь и да имало тамо Гръцки митрополитъ, но славяно-църковното учение никога до сега не се е прекратило.

7. Колон. 2. Власи прѣселенци по нѣколко семейства живжтъ не само въ по-главнитѣ Македонски градове и въ нѣкои села, но намиратъ се и въ всѣкой почти градъ на всѣкоя областъ

отъ Балканския полуостровъ. Власитѣ сж распрѣснжти по полуострова повече отъ колкото Евреитѣ, слѣдователно не отъ това може да се нарѣче и мѣстното население смѣшено въ такъвъ размѣръ и смисълъ, какъвто г. Драгановъ отдава на Македонското.

8. Не е тоже истинно, че въ Македония сжществуватъ три новославянски нарѣчия: „българское, сербское и собственно македонское съ многочисленными и весьма характерными поднарѣчїями и говорами“. Славянскиятъ езикъ въ Македония не е другъ, освѣнъ сжщия Славено-български. Разницитѣ въ помѣстнитѣ му говори не сж до толкова характерни, щото да образуватъ особни нарѣчия; тѣ не сж даже и до толкова значителни, колкото между говоритѣ на сѣверна и южна България, на источна и западна. Сравнете говора Добруджански съ Софїйския, Крайдунавския съ Тракийския, и вие на пълно ще се увѣрите.

9. Не е точно казано и това, че вситѣ изброени отъ автора езици въ Македония били едноврѣменно въ употрѣбление и, както може да се подразумѣва, на равно и отъ всичкитѣ жители. Въ тази категория спадатъ два само езика, турския, като правителственъ и то само по градоветѣ, и Българския, като езикъ на болшинството. Останжлитѣ езици се знаѣтъ и се говорѣтъ само отъ народноститѣ, на които принадлежатъ тия послѣдни езици. Исклучение прави само г. Солунъ.

10. Стр. 600, кол. 2. Никакъ не е истинно, че Дебранитѣ сж Албанци пославенени. Напротивъ: Дебърското население не по вѣра, а по народностъ, съ малки нѣкои исклучения, раздѣля го рѣка Дебър-Матский Дримъ (не Охридский). Долни-Дебъръ и Матъ се населяватъ отъ полудиви Албанци, Мохамеданци и Римокатолици; а Горни-Дебъръ и по-голѣмото му окржжие, съсѣдно съ Охридското и Кичевското, отъ чисти Българи, — Православни Християни и Мохамеданци. Долнодебранитѣ, безъ разлика на вѣроисповѣдание, говорѣтъ по албански, а Горнодебранитѣ, тоже безъ разлика на вѣра, говорѣтъ по български; слѣдователно нѣма си мѣстото исказаната отъ г. Драганова идея, че Дебранитѣ били пославенени Албанци. Напротивъ ние имаме живъ примѣръ за поалбанизиранieto на Славенитѣ въ гр. Корча, жителитѣ на който прѣди 40—50 години били чисти Българи, а сега сж Албанци. Ние даже пристигнжхме стари жени въ този градъ, които нищо по албански незнаяхж, а само по български.

11. Стр. 601, кол. 1. Не е напълно точно и то, че покойниятъ Д. Миладиновъ вѣвелъ въ Прилѣпското училище задлжжителното прѣподавание на славянски езикъ, църковний сѣрбский и македонобългарский. Въ Прилѣпъ никога не е било прѣкжжвано славянското учение, въ какъвъ и да било размѣръ. Четири

години слѣдъ учителствуванieto на Д. Миладинова и Жинзифова, като съмъ учителствувалъ въ това сѣщо училище други четири години, лѣскажъ се съ надѣждата, че ще могъ въ другъ единъ даденъ случай да поговорѣ нѣщо подробно за това училище.

12. Кол. 2. Невѣрно е казано и то що, „въ Македонскомъ мiрѣ сошлись бокъ о бокъ язики“ и пр. и пр.

13. Подобно и въ культурнополитическо отношение не е справедливо казано, както и по въображаемата му деморализация на тамошното население, исключая г. Солунъ.

Б.

„Извѣстiя“ 1888 година No. I.

14. Стр. 31, кол. 2. Нужно ли е да повторимъ че въ собствена и сѣщинска сѣврѣменна Македония несѣществува неславянска частъ, освѣнъ една малка и ничтожна ивица по крайбрѣжието на Егейското море и че слѣдователно заглавието на втората г. Драганова статия по този въпросъ не е умѣстно турено? И нужно ли е, при по-горнитѣ подъ No. No. 3 и 4 бѣлѣжки, да притуримъ още нѣщо относително до смѣшението на Македонското население? Нека г. авторъ на въпросната статия найде една поне отъ бившитѣ и сегашни турски области или ни покаже коя отъ Европейскитѣ голѣми или малки държави състои исключително само отъ една народность безъ смѣшание на другъ елементъ, и тога ние ще мѣлкънемъ.¹⁾

15. Относително безконечното исчисление на племеннитѣ въ Македония имена, при които, незнажъ какъ, забравилъ да притури и много още други, като: Богарци въ Рѣсенско, Маджари въ Прилѣпско, Реканци въ Дебърско, Торбеша въ Призрѣнско, Камбарбаца въ Солунско и други такви, г. авторъ на прѣдметната статия, види ни се, е постѣпилъ много наивно и повърхностно, като безъ всѣкаква провѣрка се основалъ на

¹⁾ Тукъ има една бѣлѣжка отъ страна на почит. редакция на „Извѣстiя“ на която ние съ благодарение въ послѣдующата ни статия направилъ сме потрѣбный отговоръ и дали сме нужднитѣ объяснения, ва да бихме могли да освободимъ и самата тая редакция отъ заблуждението по Македонский етнографически въпросъ. Ето тая бѣлѣжка, която обнароднаме тукъ оригинално на руский языкъ, както си е:

„Не отрицая за г. Драгановимъ извѣстной рѣвкости и прѣувеличенiи, которые редакция старалась еще смягчать, все же надо признать, что въ Македонiи сверхъ Болгаръ живутъ и Греки и Турки и Евреи и Румыны и Албанци и даже Серби и по явику и по народности и по совнанию, потому что самы себя считаютъ Сербами, а не Болгарами. Нельзя же мнѣ, кажется, отвергать, что въ Македонiи население не однородное, а довольно смѣшаное, и по народностямъ и вѣроисповѣданiямъ, что существуетъ споръ изъ ва Македонiи у Грековъ, Болгаръ и Сербовъ, что внутри самой Македонiи идетъ довольно сильная борьба, разжигаемая интересами Австрiи, стремящейся непреклонно овладѣть Солунемъ и всею Македонскою областью. Мы очень благодарны за замѣчанiя глубокоуважаемому знатоку Македонiи г. Шапкареву и усердно его просимъ о сообщенiи намъ о ней равныхъ свѣденiи и наблюденiи“.

ученически съобщения, та неможелъ да узнае че не всичкитѣ тѣзи имена сж собственно племенни, въ което и други прѣдъ него етнографи сж се излѣгвали, а че по-големата частъ отъ нихъ сж или помѣстни или фамилиярни или пакъ просто прѣкорни, дадени споредъ македонскій обикновенъ навикъ, да прѣкорватъ не само частни лица, а и цѣли поселения. Така на пр. Поляни, Полянци и Полянички не сж друго, освѣнъ живущитѣ въ полянитѣ, въ противоположность на Горянитѣ, живущи въ горитѣ; Сираковци, — фамилияренъ прѣкоръ отъ: сиракъ; Аризановци, — отъ собственното име Харизанъ; Бързорѣчи, — отъ Бърза-рѣка, живущитѣ край неж, както и Рѣканци, — отъ околията: Рѣка; Езерци, — отъ езеро, — живущитѣ по край или около езерото. Ами Арнещто-Арбанаси не сж ли сжщитѣ Албанци, наричани отъ насъ Арнаути? Мияци има, но не и Албано-Мияци. А Потурнаци, и тие ли сж нѣкое особно славянско или не славянско племе? и пр. А Дебрани? кой ли не би разбралъ? . . . Даже и глухонѣмий се усѣща че това название е мѣстно, — отъ името на гр. Дебъръ; а само нашия очевидецъ авторъ не могълъ това да узнае. Подобни племенни названия, ако можемъ да ги нарѣчемъ така, не само въ Македония, ами и всѣкадѣ може да има толко, колкото и мѣста населени и даже и много повече. Но таквитѣ названия заслужватъ ли вниманието на сериознитѣ етнографи? Каква е прочее тая неразбория отъ страна на единъ специалистъ етнографъ? И, ако негова милость неможалъ да разбере, то защо така даромъ да заблуждаваме и невинната читающа публика?

16. Стр. 33, кол. 1. Жителитѣ на г. г. Охридъ и Струга никакъ не принадлежатъ на Бърсячкото плѣме, а, споредъ говора имъ, когото ще изложимъ другадѣ, и споредъ други нѣкои особености, вижда се че Охридчанитѣ не само на Бърсячкото, но нито на друго нѣкое отъ споменѣтитѣ племена принадлежатъ. Стружанитѣ клонѣтъ ту къмъ Миякодебранитѣ, ту къмъ Бърсяцитѣ, а повече къмъ Охридчанитѣ, които, ако бжде така, можемъ да ги назовемъ особно племе.

17. Стр. 33, кол. 2. Не е право написано: Марко „Сарбинъ“, което трѣбало би да се напише: „Сърбинъ“; бук. з никога и въ ни единъ отъ македонскитѣ говори не се замѣнява съ *a*, а само въ Дебърския говоръ замѣстява се съ *o* — сордце, цорква. Сжщо не е вѣрно и че споменваното въ пѣснитѣ име: „Сърбинъ“ юнакъ е народно и че подразумѣва Марка; напротивъ, то е повече собственно, споредъ и днесъ сжществующия у нѣкои македонски мѣста обичай, да се туря кръщално име: „Сърбинъ“, което се потвърдява и съ една отъ находящитѣ се въ моя сборникъ пѣсни, подъ No. 71. А че Марко билъ родомъ

не Сърбинъ, а Българинъ, спомена се въ пѣсньта подъ No. 1136 у сжщия мой сборникъ, който, надѣжж се, въ непродължително врѣме ще бѣде туренъ подъ печатъ. Въ стихъ 48 на тая пѣсенъ Вида Самовила нарича Марка:

„Гъиди лѹда Болгарино,
Не ми трѣбе ни карагрошови,
Нито тѣби жълти флорини“.

18. Стр. 34, кол. 2. Съвсѣмъ погрѣшно е казано, че въ Прилѣпъ подвизавали сж се братя *Бомболови*; повѣрно било би да се кажеше: *Бийолчеви* и то заедно съ цѣлата интелигенция и градското население, водителъ на което отъ начало е билъ Т. Кусевъ, сега архимандритъ Методий Кусевъ, за да не споменѣ и скромната си личностъ.

19. Не е право казаното за Охридскитѣ учени. Чудно какъ г. П. Драгановъ въ двѣгодишнето си въ Солунската българ. гимназия учителствувание не е успѣлъ да узнае, че собствениятъ неговъ колега, г. Г. Пърличевъ, прѣводителъ на Илиядата, е една и сжща личностъ съ споменвания въ по-горнитѣ редове на статията му Ставриди (а не Ставрици), както се подписваше тогава отличниятъ грѣцки поетъ, вѣнчаниятъ авторъ на одата: „*Ἀριστοῦρος?*“ А лица, като К. Бодлева, не заслужватъ нито споменване въ подобни статии. Ако ли името *Бодлевици* трѣбало би да се спомене, поради бащиното и стриковото му значение, то е съвсѣмъ другъ въпросъ. А Я. Стрезовъ, който свършилъ въ Атинския университетъ, е отличния български патриотъ и еллинистъ.

20. Не е истинно тоже, че Евангелскитѣ и Апостолскитѣ недѣлни и празнични чтения, издадени отъ мене прѣзъ 1870 г. сж били прѣведени отъ пок. Д. Миладиновъ, който повече отъ осѣмъ години прѣди да помислѣ за нарежданieto, превождаването и изданието имъ не бѣше вече между живитѣ. Думитѣ ми се потвърждаватъ отъ самото дѣло.

21. Стр. 35, кол. 1. Не е истинно, че Охридскитѣ аристократи, а „слѣдъ за нихъ и бѣдняки“ грѣкоманствували и даже били погрѣчени. Народоцърковното движение въ Македония, слѣдъ Кукушъ, най-рано се появи въ Охридъ, именно на 1859 г., не отъ страна на нѣкои други, а отъ самитѣ тѣзи аристократи и бѣдняки, за които г-нъ Драгановъ проповѣдва ни днесъ, че грѣкоманствували и даже били погрѣчени; и слѣдъ Велесъ, тѣзи Охридчани заедно съ Скопянитѣ успѣли най-рано да се сдобижтъ съ български владика. Този фактъ, мислѣ е достатъчно опровержение на непрѣвѣрено исказанитѣ мисли по тия точки на статията. Ако ли се нашили 3—4 лица грѣкомани, заинтересовани въ подържанieto на фанариотско-владички грѣ-

цизмъ, то не значи, че Охридскитѣ аристократи, а „въ слѣдъ за ними и бѣдняки“, грѣкоманствуватъ и даже били погрѣчени. Подобни изверги се намиратъ на всѣкъдѣ.

Самоковъ, 6 Май 1888 год.

Допълнителни бѣлѣжки върху „Етнографическій Очеркъ Славянскоѣ части Македоніи“ отъ г. Драганова.

1. „Извѣстія“ No. 6—7 стр. 312, кол. I. Г-нъ авторъ на горѣозначената статья говори: „Капановцы занимаютъ такъ называемое *Овче Поле* и часть Тетовскаго края или *Полога* (Классическая *Πελαγονία*), т. е. окружія городовъ Скопя, Куманова, Кратова, Тетова (по турецки Калканделенъ), Криво-рѣчной Паланки (по турецки Егри Паланка) и Враньи, отошедшей, по Берлинскому трактату, къ Сербскому княжеству“; отъ дѣто се разбира че часть отъ Тетовския край, ако не и вситѣ горѣпоменжти окръжия, била „*класическата Πελαγονία*“. Но ний се чудимъ, отъ дѣ и на кждѣ Тетовскія край да бжде *Πελαγονία*, когато днесъ и малкитѣ дѣца знажтъ че Пелагония се нарича Битолската епархия, която ни крачка по на сѣверъ отъ Прилѣпъ не се простира? А кждѣ още на сѣверъ стои Тетово и Тетовския край, назованъ отъ г-на автора „*класическа Πελαγονία*“?

2. Стр. сжца, колон. II. Г-нъ Драгановъ, основанъ на писменни и устни показания на извѣстния тоже намъ благодарѣженъ юноша, г. Бано Кушевъ, Българо-Екзархийски учителъ „Скопской прогимназиі“, когото помолилъ да му достави чрѣвъ ученицитѣ си „*образцы бугарской народной поэзіи*“ отъ сѣверозападната часть на Косовския виляеть, ако би да се намиратъ български ученици отъ тѣзи мѣста, казва че любезниятъ му ученикъ, г. Бано Кушевъ, „*самымъ рѣшительнымъ образомъ*“ му заявилъ, както писменно така и устно, че „въ упомянутой части Косовскаго виляета *никакихъ Бугаръ нѣтъ*, ибо область эта населена исключительно Сербами и Арнаутами (спорадически и Куцо-Влахами)“.

На горѣказанното отъ г. Драганова нека ни бжде позволено да забѣлѣжимъ:

а) че Господство му, както всѣкой отъ читателитѣ ясно вижда, цѣлата сграда на етнографическия си очеркъ, основава исклучително почти на свѣдения, черпани отъ 12—15 годишни ученици, тѣй щото, понеже въ Скопската прогимназия нѣмало ученици отъ сѣверозападната часть на Косовския виляеть, които да му доставятъ „*образцы бугарской народной поэзіи*“, то нег. милость отъ това заключава, че тамъ нѣмало никакви Българи, а само Арнаути и Сърби. Но така ли правжтъ авторитетнитѣ и сериозни етнографи, или отиватъ отъ мѣсто

на мѣсто, нагледно испитватъ, внимателно издирватъ и изучватъ онова, за което искатъ да се увѣржатъ и послѣ да го обобщатъ чрѣзъ печата.

б) Като г-нъ авторъ чека да се научи за етнографията на Македония исклучително отъ ученически свѣдения, то кой ще го увѣдоми за 70-тѣ Торбешки села по двѣтѣ поли на Шаръ планина? Или тѣ не сж чисти Българи отъ мухамеданското вѣроисповѣдание? Кой ще го увѣдоми, повтарямъ, за нихъ, когато тѣ, като мохамеданци, не пращатъ дѣцата си въ никое християнско учебно заведение, слѣдователно нито въ Скопската прогимназия, та да му доставятъ „образци българской народной поэзи“ отъ своитѣ мѣста? Но за нихъ повече другошъ.

в) Споредъ нашето скромно мнѣние, исказано и въ първото ми писмо, въ оная часть на Косовския вилаетъ, билъ имало, било нѣмало нѣкакви Българи, г-нъ Драгановъ нека не се бои, да не би да му развалимъ или побъркаме скроения му за Македония планъ, — нѣма Българинъ, който да претендира за нежъ, тѣй като тая часть не влиза въ кръга на извѣстната намъ Македония; тя е вече часть отъ сѣверна Албания. Отъ Косовския вилаетъ само Скопскиятъ санджакъ и Тетовскиятъ окръгъ влизатъ въ сѣврѣмнената ни Македония. Но при все това, освѣнъ Торбешкитѣ села, въ тая часть има и други мѣста, у които сж се съхранили такива древнѣйши българизми, каквито едвали, и то твърдѣ нарѣдко, се срѣщатъ и въ самата България. Но за нихъ не е тукъ ни мѣстото ни врѣмето.

3. За славянофилството на Албанцитѣ (?) казахме вече въ попрѣжнето ни писмо (Изв. No. 6—7. стр. 307, кол. II. пунктъ 10.), та съвсѣмъ излишно би било да повтаряме тукъ, както и за разнообразното на населяющитѣ Македония народности.

4. Стр. 313. колон. I. Г-нъ Драгановъ твърдѣ много се лъже, като назовава Българи въ Македония ония само православни Славяни, които признаватъ църковното вѣдомство на българската Екзархия. Тукъ не прѣдстои църковенъ, а чисто етнографически, националенъ въпросъ; слѣдователно, никакъ не би било умѣстно да расчитаме на религиозни убѣждения или църковни вѣдомства, когато прѣдлежи да описваме и опрѣдѣляме народности; — друго нѣщо е вѣра, а съвсѣмъ друго народность. Само единъ срѣдневѣковенъ писателъ могълъ би да се води по съображенията на нашия почитаемъ авторъ.

5. Стран. сжща, колон. II. А какво да кажемъ за славянофонството на Торбешитѣ Арнаути(?!), които ужъ живѣли въ Дебърския(?!), Тетовския и Призрѣнския окръжи?... Намъ се чини, че г-нъ Драгановъ съвсѣмъ не точно, за да не кажемъ и друго, говори за тѣзи Торбеша, като ги нарича славяногласни Арнаути и че живѣли въ Дебърския окръгъ. Ний, които, като

съсѣди на прѣдметнитѣ мѣста, сме имали случай да ги изучимъ нѣщо по добрѣ, отъ колкото всѣки другъ мимоходецъ, лѣскаемъ се съ мисълта, че знаемъ, както мѣстата, така и населеніята имъ много по добрѣ отъ колкото н. милость; слѣдователно ще си позволимъ да го помолимъ, прѣди да прѣдприеме обнародванието на „Етиографически очерки“, които не сж лъжица за всѣкоя уста, да стори единъ трудъ, — да отиде самъ на мѣстата, да испита, издири и добрѣ изучи населеніята, та послѣ да проповѣдва резултатитѣ на издирванията си чрѣзъ печата. Ний знаемъ твърдѣ добрѣ Торбешитѣ, които:

а) Не сж никакъ Арнаути и ни капка арнаутска кръвь тече у жилитѣ имъ, защото нищо Арнаутско у тѣхъ не сжествува, а езикътъ имъ е чистъ Македонобългарски. Всѣки истиннолюбецъ може да се увѣри въ думитѣ ни, щомъ като малко сношение вземе съ когото да е отъ нихъ. Тѣ се намиратъ по цѣлия Балкански полуостровъ, като халваджии и бозаджии; подобно и наричанитѣ *Горани*, които сж поселени въ 13 села на планината „Коритникъ“. А съ какви доводи и доказателства г. Драгановъ ще ни убѣди въ противното? Друго едно племе въ Призрѣнско е чисто Албанско; то сж наричанитѣ: *Люмани*, вмѣсто които Г-ствому е взелъ, види се, Торбешитѣ. Но други сж Торбешии. а съвсѣмъ други, *Люмани*.

б) Торбешитѣ никакъ не живѣжтъ въ Дебърския окржгъ, а само въ Тетовския, Призрѣнския и Скопския окржзи. Призрѣнскитѣ и тетовскитѣ Торбешии сж поселени въ 70 села по двѣтѣ поли на Шаръ-планина: призрѣнскитѣ, на сѣверната, а тетовскитѣ—на южната пола. Има и 30 други села Торбешки въ Скопско. Но отъ кждѣ г. Драгановъ се научилъ, че тѣзи Торбешии били Арнаути Славянофони? Ако подобно нѣщо могло би да се допусне за Арнаути Славяногласни, то тогава, защо да не допуснемъ сжщото и за всичкитѣ въ Балканския полуостровъ Мухамедани Славяни? Защо, напр., да не назовемъ и Бошнацитѣ Мухамедани съ сжщото название, — Арнаути Славяногласни, и Българскитѣ помаци — Турци Българогласни? А защо най-послѣ да се сърдимъ на Гръцитѣ и да ги укоряваме, че тѣ назоваватъ насъ, Македонскитѣ Българи, съ подобно едно неестественно и несжществено название Българогласни Гръци. — Βουλγαροβφωνοι ἑλληνας? Слѣдователно и защо въ такъвъ случай Господство му придалъ на „Етнографическій Очеркъ“ опрѣдѣлението: „Славянской части Македоніи“? Защо да не е казалъ: „Славянской Греціи“?

6. Стр. 314, кол. I. Г-нъ авторъ на прѣдметната статия, основанъ все на образци, чрѣзъ ученици неопитни въ тѣзи работи, събрани, говори: „Болшой юсъ въ говорѣ Копановскомъ, подобно тому какъ и въ Шопскомъ и Пѣяницкомъ, (тоже самое

видимъ и въ сосѣднемъ *Сербохорватскомъ языкѣ*), а не ли видимъ сѣщото и, въ отдаленымъ Русскомъ языкѣ? (Но разбирамъ ви, почтенѣйший г. Драгановъ!) перешелъ *безусловно* въ *у*, какъ въ *корнѣ*, такъ и въ *формахъ*“, и пр. . .

И тукъ г. авторъ далеко се е увлѣкълъ; защото а) макаръ и да нѣмамъ на рѣка писменни образци, и то, по самата причина, че не съмъ искалъ да ги събирамъ посредственно и повърхностно, слѣд. и погрѣшно, отъ живия говоръ, обаче, що съмъ ималъ случай да изуча отъ тѣзи Копановци, т. е. Скопани, Тетовци, Кумановци, Кратовци и други, могълъ съмъ да узнаж доста вѣрно, че въ Скопско, Кратовско, Кумановско, и Паланкско дѣйствително голѣмия юсъ „перешелъ“ въ *у*, но не *безусловно* и, какъ въ *корнѣ*, такъ и въ *формахъ*, а само въ *корнѣ* рѣдко же въ *формахъ*, и то въ третоличното мѣстоимение родъ жен., а по нѣкога и въ глаголитѣ. Така напр., казватъ: *мука, рука, туга, груди, мужь, юже, тупанъ* и пр., но не и вин. пад.: *муку, тугу, руку, жену, главу*, и пр., а всѣкога винител. пад. е еднакъвъ съ именителния. Кolkото за глаголитѣ, и тѣ не всѣкога окончаватъ на *у*, а замѣнно, по нѣкога на *у*, а по нѣкога, и то повечето пѣти, на *емъ* или *ямъ*. Видждъ Е. Карановитѣ образци: *могу, промѣну*; а и: *отруемъ, биямъ, тиемъ, напиемъ*. Подобно много пѣти у глаголитѣ юсѣтъ се пази и въ кореня; виждъ тоже Е. Карановитѣ образци: „у вод' *утянале*; у крв *утянале*; да би не *станяла*“; (Бр. Пер. Сп. кн. XII, пѣсн. 5). А въ забѣлѣжкитѣ си самъ г. Е. Карановъ, когото г. авторъ привежда за потвърждение на думитѣ си, казва изрично, че Кратовския говоръ люби буквата *я*. (Виждъ тамже). Думитѣ си могълъ бихъ да потвърджъ съ много още примѣри, тоже и съ ония на г. Е. Карановъ, издадени въ Бѣлг. Пер. сп. Бр. кн. XI — XII, Соф. кн. V, VI, XVI, ако тѣснотата на настоящитѣ страници бѣше ми позволявала; ще отложж обаче за другъ пѣтъ и на друго мѣсто да направж едно общо сравнение на разнитѣ произношения на този *большой* юсъ въ всичкитѣ Македонски говори. За сега нека ми бжде позволено да приведж само бѣлѣжката, макаръ и не толко точно казана, отъ г. Е. Каранова, който ясно казва: „юсѣтъ е измѣненъ на *у*, освѣтъ въ вин. пад. у имената отъ жен. родъ“, което обаче нашия авторъ прѣобърнжлъ го на: „*безусловно*“. А безусловно ли е или условно, казахме го вече по-горѣ.

б) Въ Щипъ и Кочани, които, споредъ „Етнографическій очеркъ“ на г. Драганова, принадлежатъ на Пѣянецъ, ако сждимъ по живия разговоръ, що съмъ ималъ често и за много врѣме съ Щипяни и Кочанчани, а още и по находещитѣ се у мене многобройни образци, събрани чрѣвъ добръ опитно и твърдѣ вѣщо въ тѣзи работи лице, родомъ изъ самия Щипъ,

тамъ юсътъ никакъ не е „перешелъ“ въ *у*, ни въ кореня, ни въ окончанието, нито *безусловно*, нито условно даже. Въ тѣзи мѣста тая буква исклучително почти е замѣнена съ *а*, подобно съ Бърсяцитѣ. Но сѣщото по нѣкога се срѣща и у самото Крутово. Виждѣ Е. Карановитѣ образци у Пер. Сп. въ спомѣнитѣ пѣ-горѣ книжки: „капнѣла ти десна *рака*;“ (пѣсн. No. 9); „На *рака* легала“ (пѣсн. No. 10). „На мене го *раци* дайте; нойзе ву го *раце* дале“ (пѣсн. No. 4).

в) А въ Шопско, както съмъ ималъ случай да се увѣрѣж нагледно и както се потвѣрдява отъ многобройнитѣ ми тоже образци, събрани тамъ непосредственно отъ мене, сѣщия юсъ рѣдко се срѣща измѣненъ на *у* или *ю*, и то обикновенно и повечето пѣти въ третеличното мѣстоимение ж. р. вин. пад., а по нѣкога не само сѣщия юсъ въ вин. пад., а и самия дат. пад. *ѣй* измѣненъ е на *у* или *ю*. Другадѣ юсътъ въ кореня на думитѣ се колебае между *а* и *я*, когато въ формитѣ, именно въ вин. пад. ед. чис. р. жен., всѣкога се прѣдставлява съ чисто *а*. Исклучение прави непосредственно—пограничната съ Сърбия линия. А пакъ въ г. Самоковъ, пограниченъ съ Шопско, още пѣ-рѣдко, и то тукъ-тамъ чувалъ съмъ да казватъ „*могу*“, което впрочемъ повечето пѣти изговаря се: „*можемъ*“. Въ все друго тамъ владѣе Бърсячкия говоръ, смѣсенъ отъ части съ Шопския и источнобългарския, както ще имаме случай другошъ и другадѣ пѣ-обширно да поговоримъ.

7. Стр. сѣщи колон. II. Инфинитивътъ, — неопрѣдѣлителното наклонение, казва г-нъ Драгановъ, сѣществувалъ „въ *копановскомъ* говорѣ, какъ сѣществуетъ тотъ же инфинитивъ въ нѣкоторихъ Дебърскихъ сѣлахъ, н. п. въ Галичникъ и пр. . . .“

а) Колкото за инфинитива въ Дебърско, ний смѣло можемъ да кажемъ г-ну Драганову че негова милость горко се лѣже, ако съвѣстно вѣрва и съзнателно проповѣдва, че въ нѣкои Дебърски села, особито въ Галешникъ, сѣществувало такава граматическо явление, макаръ и г. Караджичъ въ словаря си потвѣрдявалъ това сѣществување. Ний, които сме се родили, остарѣли и живѣемъ най-сѣсѣдно до Дебъръ и до Дебърскитѣ села, — не подалечъ отъ 10—12 часа разстояние — имали сме и имаме най-близко сношение, често даже и родственни свѣрзки съ Дебранитѣ, не сме чули до сега да се употрѣбѣва инфинитивътъ въ Дебърския говоръ. Но нито въ народнитѣ имъ умотворения го има. Въ сборника си притежавамъ огромно число образци отъ нар. умотворения, пѣсни, приказки, пословици и гатанки, събрани изъ разни Дебърски села вклучително и Галешникъ; но ни въ единъ отъ нихъ не се срѣща ни единъ пѣтъ поне подобно неопрѣдѣлително наклонение. Ако ли г-нъ Караджичъ, авторитета на когото г. Драгановъ призовава на

помощъ, срѣщналъ го въ нѣкоя Дебърска пѣсенъ, то не е чудно; може би автора пѣвецъ, отъ когото ъж почърпалъ, да е билъ поживѣлъ за нѣкое врѣме въ такива мѣста, дѣто той се употребява, и отъ тамъ като го усвоилъ, зелъ го съ себе си и го покачилъ на Дебърската пѣсенъ, както подобно смѣшение на разни говори виждаме ясно въ пѣснитѣ, слушани отъ просяци, за което и съмъ приготвилъ вече нѣщо за въ Бъл. Период. Спис. въ София. Тамъ ще се докаже фактично и нагледно истинността на думитѣ ми.

б) Многословутиятъ този инфинитивъ, ако не въ живия говоръ, а то въ пѣснитѣ поне на Копановцитѣ, Шопитѣ и Пѣянциитѣ дѣйствително съществува, кждѣ по-рѣдко, а кждѣ по-често:

1. Въ Щипско Кочанско н. п. твърдѣ рѣдко. — Отъ горѣ-поменжитѣ ми многобройни образци изъ тѣзи двѣ мѣста, между 114 пѣсни и 22 дребни пѣснички, които имамъ на рѣка, едва само въ три отъ нихъ се срѣща инфинитивътъ, именно:

а) Въ пѣс. No. 23, стих. 29: „ако кѣш каилъ *наднати*“.

б) Въ пѣс. No. 235 стих. 46 „лесно кѣ си она *полимати*“.

в) Въ пѣс. No. 684 стих. 11 и 17, „какво кѣ те *къердосати*“.

2. Въ Кратовско и Кумановско, както до негдѣ и въ Шопско, това неопрѣдѣлительно наклонение се срѣща по-често. Така н. п. у Карановитѣ образци виждаме го на петъ мѣста, и то у двѣ само отъ пѣснитѣ му, именно:

а) „На скути кѣм болен *бити*,

„На раце кѣм *примирати*,

„На груди кѣм душа *дати*.“ (Бр. Пер. Спис. книж. XII стр. 177—188, пѣсн. 9.)

б) „Хокѣм те нешто *прашати*,

Немой ме мене *лажати*.“ (Соф. Пер. Спис. кн. XVI, пѣс. 2. стр. 156.)

Такви обаче архаизми, както и други останки отъ древния езикъ, запазили сж се и у источнитѣ Българи.

Въ противоположность, никждѣ другадѣ въ Македония, освѣнъ въ по-горѣнаименованитѣ мѣста, ни сѣнка отъ инфинитивъ не се намира ни въ пѣснитѣ, ни у живия говоръ.

8. Да дойдемъ сега и до: „*О пресловутомъ болгарскомъ членѣ*.“ (стр. и колон. сжца.) Г-ну Драганову, като „болгарскому патриоту“, пощѣло се, види се, да се подиграе съ единственната различителна чѣрта на българския языкъ, по която послѣдния се различава отъ вситѣ други Словенски езици, та въ всеуслышание казва:

„Тоже самое нужно сказать и о прѣсловутомъ болгарскомъ членѣ. Мы на прасно стали бы искать у Копановцемъ, *какой то ни было постпозитивный членъ*, ибо взаимнъ его всюду [тамъ

стоить обыкновенное указательное мѣстоимение и при томъ всегда *впереди* (забѣлѣжете че послѣдняя дума е подчеркнута, несъмнѣнно, за да произведе по-силенъ ефектъ и да даде по-голъмо значение на мисълта му [Бѣл. пис.]) имени существительнаго и прилагательнаго, а не повади.“ Окаяна Бѣлгарио! Самитѣ ти чеда се стремятъ да избодѣтъ очитѣ ти, вмѣсто да ти напишѣтъ вежди! За потвърждение на думитѣ си, Господство му привежда и нѣкои примѣри отъ пѣсни изъ „Куманова, Щиба и др. пунктовъ“. Забравя обаче едно нѣщо, именно че, когато се разглежда който и да е въпросъ, за да бѣде той разгледанъ добрѣ и за да би разглежданията ни произвели резултати вѣрни и необорими, не стига да се разглежда той едностранчиво и повърхностно а всестранно, слѣд. и неговитѣ (Драгановитѣ) разглеждания по прѣдметния ни въпросъ, като едностранчиви и повърхностни произвели и резултати невѣрни и гнили; защото: а) не е истинно че „мы напрасно стали бы искать какой то ни было постпозитивный членъ“ и пр. . . . Ний съ примѣри отъ пѣсни изъ сѣщитѣ Копановци, вѣрваме, ще оборимъ това негово мнѣние. Г-нъ Е. Карановитѣ образци прѣдъ очитѣ ни сж, ето ги:

Ногѣ-те му са на подскѣк,
 Очи-те му са на поглѣд,
 Рукѣ-те му са на преграб.
 (Бр. П. С. кн. XII, стр. 171, п. 1).
 Една-та му я земах. (пѣсен. 3).
 Па говори Янина-та майка;
 Па не им е девойка-та дали. (п. 5).
 Тебе на коню качиа. (п. 6).
 Из вароша на кьоше-то,
 На кьоше-то нова порта,
 На порта-та малка мома,
 Прѣлави-те затрило,
 Туку ойдох другъ-о вечер,
 Прѣлази-те затрило;
 Я премина преко плот-о;
 У брадк-о студна вода,
 У вода-та кѣтка цѣкъе.
 Кѣтка-та е дѣн до пладне. . . .

(Пѣсен. 7. стр. 176).
 У пѣсна-та изречеу:
 И десна-та и лева-та (п. 9).
 Сви-те бановски кметове;
 Дава ли ваша-та книга?
 Тенка-та пушка на рамо,
 Остра-та сабя на страна.
 Села-та да ги повеляш,
 Рая-та да ослободиш.
 Села-та да ги одеме,
 Рая-та да ослободим.
 Оште си реч-та неизрече,
 Достаса кмет-о от село.
 Дур' е трава-та росна,
 Што-то си век-от не жалят.
 Бач-о му веле говоре.
 И по ни' сви-та дтужина.

(Соф. Пер. Спис. кн. XVI пѣс. 2. стр. 155—161).

Негова милость, г. Драгановъ, казва че ималъ примѣри, отъ които нѣколко ни привежда, за отсѣтствието на члена отъ образци „изъ Щиба и др. пунктовъ“. Добрѣ, вѣрваме го; но нека и намъ бѣде позволено да му приведемъ противоположни примѣри изъ образци отъ Щипъ и др. пунктове. Колко иска?... Въ състояние сме да му приведемъ десетократно повече отъ колкото Г-ство му би пожелалъ. Но ще се ограничимъ въ нѣколко само. Ето ги:

Пѣсн. No. 20.
 На старй-о назжр кьерка му,
 На младй-о сердар сестра му“.
 Едно-то Янка Щипянка,
 Едно-то лепа Мария.
 Едно-то ѹбава Стано Краевко“.

Пѣсн. No. 21.
 Къе потоне манистир-о,
 Манастир-о светогорскѣи.
 Отвори си манастир-о;
 У манастир калугер-о
 Калугер-о, егумен-о.
 У скут-о му Карамфиля.

Пѣсн. No. 22.
 Опустела ти коса-та,
 Окапала ти леса-та.
 От си-те сестри наймала.
 Да ти грубиме лице-то,
 Да т' исечеме коса-та.

Пѣсн. No. 23.
 Собор-о да се собере,
 Още реч-та не изрече.
 Фторо-то Гюрджи анѣма,
 Трекьо-то лепа Мария.

Пѣсн. No. 24.
 У дворове-то два бора,
 Под борове-то мека постельа.

Пѣсн. No. 2в.
 Коса-та му се змии влеле,
 Докажи си греове-то!
 Кога беа си-те църкѣа.
 Сос мой-те дружина,
 И сег народ си изгоро.

Пѣсн. No. 92.
 На трейкѣа-та славей стос
 Каурско-то потънало.
 Та се две-те засакале.

Гора-та е окапала,
 Вода-та е исанала.
 Поле-то го град скъцало,
 Църкѣа-та се затворила.

Пѣсн. No. 93.
 Па е разгласуал на се-то село.
 Отфорете темна-та темница,
 Та исвжрлете машко-то дете.“
 Отфориле темна-та темница и пр.

Пѣсн. No. 95.
 Зачиниле Видина-та свадба,
 Земале я млада-та невеста.
 На пат-о Мурад къеседжия.
 Си-те поминете, Вида оставете и пр.

Пѣсн. No. 97.
 Небо му йорган-о.
 Па тефой-те другачкѣи,
 По мой-те дружина.

Пѣсен, No. 99.
 Тѣой-то момче е умрело;
 Ia му купи ти восок-о,
 И восок-о и теміан-о,
 И теміано и саван-о!
 Дека ia сум тѣой-то любе?
 Ia кажи си нишани-те,
 Нишани-те во къща-та?

Пѣсн. No. 100.
 Мома-та се засрамила,
 Искачи се на кукѣа-та,
 От кукѣа-та низ оджак-о,
 От оджак-о на нокѣи-те,
 От нокѣи-те у постельа.

Пѣсн. No. 101.
 Отровила сѣой-та сестра,
 Залюбила сѣой-о зета.
 Па си две-те зборувале,

Така и у много други, които краткости ради прѣмълчавамъ за сега. Ще ли се увѣри г-нъ Драгановъ въ противоположното мнѣние, т. е. че у „Копановцемъ и у Щиба“ намира се „пресловутый болгарскій членъ“ или ще иска и други, пѣсилни доказателства? Но що говорѣж? Намъ не е нужно да разубѣждаваме лица, които може би, и не е чудно, да си иматъ и собственъ нѣкой интересъ въ искривяването на истината. Нашата собствена цѣль е била искони и всегда е, както сме казали още отъ начало въ първото си писмо, да прѣдпазимъ учената публика отъ всевъзможни заблуждения, по прѣдметния въпросъ, и, надѣемъ се, ще ѣж постигнемъ.

б) А и ако би било истинно, че въ пѣснитѣ на Копановцитѣ членътъ никакъ не се намира, то не значи, че той и въ живия имъ говорѣ несъществува. Защото, като Българинъ и

български филологъ, г-нъ Драгановъ не е възможно да не знае, че не само въ Копановскитѣ, но и въ вси-тѣ български пѣсни, отъ които и да е край, членътъ рѣдко е въ употрѣбление, и то колкото пѣснитѣ сж по-стари, толко и той се срѣща по-рѣдко и по-рѣдко: 1) защото, както всѣкому е извѣстно, членътъ не е прямо наслѣдие отъ старобългарския езикъ, а ново изобрѣтение и нововедение на новобългарския, — скратено указателно мѣстоимение и 2) защото поезията не толко го обича и безъ него бива нѣкакъ по-благозвучна и по-лека, отъ което виждаме, че и днешнитѣ ни поети по-рѣдко го употрѣбаватъ въ поемитѣ си. Напротивъ, въ прозата, както и въ живия български говоръ членътъ е всеобщъ въ българския языкъ, на каквото и да е нарѣчне, било мизийско или тракийско, било источномакедонско, западномакедонско, сѣверномакедонско или южномакедонско. А за да се докаже, че и самитѣ г-нъ Драганови Копановци не се исклучаватъ отъ този всеобщъ членъ въ живия си говоръ, нека ни бжде позволено да приведемъ нѣколко примѣри изъ образцитѣ на сжщия г. Е. Каранова. Ето ги:

Соф. П. С. Кн. VI. Народ. приказка, по Кратовския говоръ.

Стр. 116. ст. 4 и 5. Папа-та. Ст. 8. волове-те. Ст. 9. два-та. Ст. 11. вуци-те. Ст. 13. дърва-та. Ст. 14. гори-те. Ст. 20. двоица-та.

Стр. 117. ст. 11, 14, 22, 24 и пр. море-то. Ст. 21 и 38. месо-то. Ст. 28. манджа-та. Ст. 29. глава-та. Ст. 30, 32, 36 и пр. вечера-та. Ст. 38. и стр. 118. ст. 40. планини-те, мустаки-те. Ст. 39. другари-те.

Стр. 118. ст. 3 и 12. глава-та. Ст. 4, 5, 7, 13, 14. вечера-та. Ст. 5, 9, 13, 15. море-то. Ст. 14, 30. другий-о. Ст. 16, 19. побратими-те. Ст. 38. други-те.

Стр. 119. ст. 2, 18, 21. юже-то. Ст. 9, 20. девойки-те. по-стара-та, по-мала-та. Ст. 10, 12, 19. най-стара-та. Ст. 12. векж-т. Ст. 17. пилци-те. Ст. 18. рамена-та. Ст. 20. дружина-та. Ст. 22. девойка-та. Ст. 23 и 24. белий-о, църний-о. Ст. 29 и 30. топола-та, корен-о. Ст. 31 вър-о, змия-та. Ст. 33. орла-та. Ст. 37. напаша-та.

Стр. 120, ст. 5. нойни-те. Ст. 8. глава-та. Ст. 9 и 14. мома-та. Ст. 12. уста-та. Ст. 20. двоица-та. Ст. 23. твои-те. Ст. 24. боздоган-о. Ст. 25. сви-те. Ст. 29. юнакъ-т. Ст. 34. села-та. Ст. 35. пилки-те. Ст. 36. орли-те.

Стр. 121. ст. 5, 7, 9. коски-те, месо-то, една-та, друга-та. Ст. 8. кожи-те, едно-то. Ст. 9. юнак-о. Ст. 10, 11, 14, оръл-о. Ст. 13, 20. месо-то, ноги-те, меса-та. Ст. 23, 24. девойки-те. Ст. 28. най-голема-та. Ст. 29. средна-та. Ст. 30. най-мала-та. Ст. 35. зеленъ-о, ябука-та, брес-о. Ст. 37. средна-та. Ст. 38. най-мала-та, сви-те, две-те. Ст. 39. мала-та, свадба-та,

Стр. 122. ст. 1. *ваше-то*. Ст. 2. *гърне-то*. Ст. 3. *куче-то*.

9. Стр. 315. кол. I и II. Сжщето може да се рече и за слогътъ *зл*, който дѣйствително у Копановцитѣ и измѣненъ на *у*, когато се намира въ корена на словото, но не е у Щипянитѣ, които, както и съсѣдитѣ имъ Тиквешани, обикновенно замѣняватъ го съ *ж*; како: *вжкз*, *кжцамь*, *жжтз*, *вжна*, *пжлз* и пр., вм. *взлкс*, *кзлцимз*, *жзлтз*, *взлна*, *пзлнз* и пр.. Сжщето и за окснчанята: *о*, *мо*, и *га* вмѣсто *зл*, *ме*, *го*, които наистина сжществуватъ у Куманово, но не и у вситѣ Копановци, много по-малко у Пѣянцитѣ, на които принадлежатъ Щипянитѣ. Примѣри могли бихме да приведемъ безбройни, но стига вече се распрострѣхме, отъ дѣто явно се доказва че писаното въ въпросната етнографическа статия на уважаемаго г. Драганова длъжни сме да приемемъ съ всѣко прѣдпазване, като не до толко точно и вѣрно, а за сега, като отложимъ въпросътъ за меккитѣ *ль* и *нь*, за които ще имаме случай другагѣ да поговоримъ по-обширно, нека прѣминемъ на:

10. Стр. 319. кол. II и стр. 320. кол. I, дѣто почтенеиши авторъ на поменѣтата статия казва: „Третѣимъ же отрыскомъ Охридскимъ, но уже съ великой сербской идеей въ головѣ, являеть ся *К. Шуменковиѣ* изъ окрестнаго села Боровецъ, или же, если угодно, тотъ самый Групчевиѣ, котораго имѣють въ виду въ своей послемикѣ Проф. П. Сретъковичъ и Проф. М. С. Дриновъ и пр.“. На това ний безъ всѣко стѣснение ще кажемъ:

Не заслужва си труда да се говори за лица, като Шуменковци, като за ужъ важни нѣкои производители въ подобни въпроси. Сжщиятъ този *К. Шуменковъ* познавамъ лично още отъ 1878 год. въ Бѣлградъ. Той по сжщностъ не е нѣщо повече, освѣнъ единъ простъ селянинъ, кафеджиия въ кафене „*Балканз*“ на площада „Тарезия“ въ Бѣлградъ, человекъ безъ никаква грамотностъ, много помалко идея, а една безсъзнателна подкупена машина, управлявана отъ Милоевичевцитѣ да проповѣдва на проститѣ си съселаяни млѣкари и фурунджии (хлѣбари) сѣрбската идея. Подобенъ нему въ Бѣлградъ има и другъ още единъ, *Кочо* фурунджията (хлѣбарь), родомъ отъ Кичава, който на 1878 год. седець на фурната си, находоеща се на малката въ Бѣлградъ пияца, подписваше, въ приготвенъ единъ мемоаръ, имената на колцина видѣше въ пияцата Македонци, Славени ли били тѣ или не, и отъ което да би било Македонско мѣсто, безъ тѣхното знание даже, които ужъ отъ своя страна казвахъ въ мемоара, че като старосѣрби, протестиратъ противъ всѣко съединение на отечеството имъ, втора Сѣрбия — Македония съ бѣлгарското княжество, слѣдователно и подчинение

подъ Русситѣ, а желаѣтъ съединението съ майката (!) Сърбия,¹⁾ т. е. протестиратъ противъ Св. Стефанския договоръ. А това бѣше въ прѣдвечерието на Берлинския конгресъ. Този лѣжливъ документъ, отъ съдържанieto на който никой отъ записанитѣ (не казвамъ подписанитѣ, защото никой не се е подписвалъ самъ) нито извѣстие нѣкакво имаше, подаде се тогава на Н. Св. Княза Милана съ молба да го прѣпрати на Берлинския ареапагъ.

Слѣдъ тѣзи двама, въ Бѣлградъ има още и други трима, братия Баджови, родомъ изъ Крушово, Охридска епархия, — Деспотъ, Георги и Кузманъ. Ако не се лжжж, съ нихъ съмъ се опозналъ още отъ давна, и особито съ Георгия прѣзъ 1878 год. въ Бѣлградъ, отъ когото могахъ да научъ много нѣща отъ тайната на сѣрбската пропаганда, между които, и какви именно мѣрки трѣбало било да се вземжтъ и какви срѣдства да се употрѣбжтъ, за да би се вкарали въ торбата и самитѣ Македонски общини, слѣд. и поканенъ бидохъ да влѣзж въ състава на тѣхния персоналъ, като ми се посочи и една опрѣдѣлена мѣсечна заплата. Азъ, разбира се, неможехъ да се съгласж съ поканата, тѣй като не съмъ мислилъ да продамъ съвѣстѣта си за металъ.

Въ сжщия параграфъ, както видѣхме, спомянува се и за съгражданина ни Коста А. Групчевъ, като за нѣкой Богъ знае какъвъ великанъ , когото имали „въ виду въ своей полемикѣ проф. Сретъковичъ и проф. М. С. Дриновъ“. Ний, които познаваме нег. милостъ, г-нъ Кочо Групчевъ, лично и още отъ пеленитѣ му, не бихме ни масилото си похабили, за да испишемъ името на подобенъ единъ непостояненъ полуграмотенъ извѣргъ юноша. Ако ли е угодно г-ну Драганову и желае да се опознае съ прѣсловутата личностъ и съ историята на този г-нъ Кочо Групчевъ, нека отстѣпимъ на желанието му.

Прочее, г. Коста Групчевъ е единъ обикновенъ шекерджия и нищо повече, който, като младъ, нѣщо ужъ отъ интеллигентитѣ, всѣкога е искалъ да се въвира и да се намиса въ народо-църковнитѣ работи на родствения си градъ. Той е, който се фалѣше, че прѣзъ 1862—1863 г. подѣйствувалъ ужъ помежду съгражданитѣ ни да се испжджтъ отъ гр. Охридъ испратенитѣ отъ Сърбия сѣрбски учителъ и учителки. Сжщиятъ е, който на 1886 год. взе живо участие въ изданието на брошурата: „Сѣрбската пропаганда въ Балканский полуостровъ отъ А. К. Т., София книгопеч. Янко Ковачевъ, 1886 год. Вижте на корицата ѣ втората отъ тритѣ начални букви на авторитѣ ѣ. Той сжщия г-нъ Кочо Групчевъ готовъ бѣше да прѣобърне земята на небето и обратно,

¹⁾ Въ противенъ случай, че прѣдпочитатъ и ва на прѣдъ турското владичество, което впрочемъ и бевъ тѣхното явление се постигнж. Bravo на окаянитѣ Сѣрбофили! Сжще отъ друга страна постѣпихж и Грѣцитѣ.

за да види *Българията* увеличена и прославена, колкото никоя друга държава на свѣта. А отъ 1886 год. на сетнѣ, негодующъ противъ Българския народъ по единственната причина, че днешното българско правителство не го наградило съ нѣкоя служба, а даже нѣкои лица, поради неговитѣ буйности, и го злоупотрѣбили, независимо отъ углавното дѣло, възбудено противу му на 1886 год. въ гр. Ст.-Загора, то изведнѣжъ, като да му е билъ кривъ цѣлъ българ. народъ, се прѣхвърли отъ единия край на другия, — отъ зенита на надира, и станъ не-помиримъ врагъ български, а тѣсенъ приятель и горещъ доброжелатель и помагачъ на онова плѣме, което до вчера всѣчески гонѣше и преслѣдваше. И знаете ли защо? За триста, както казватъ лошите уста, търкалясти! Браво на продавника — хаирлия да му бжде Юдиното желѣзо, както казватъ проститѣ.

Ето го човѣкътъ на г. Драганова и кумирътъ на г. Стретъковича и подобнитѣ му; ето пресловутия и величайшия Кочо Групчевъ! Днесъ той сжщиятъ е, за когото патронитѣ му сърби Милоевичевци мечтажтъ си, че ще може да прѣобърне Българската Македония въ Стара-Сърбия и Българитѣ Македонци, въ чисти Сърби! Горко му! . .

Тѣзи нѣколко, наистина скърбни, истини за г-нъ К. Групчева, които, като за мои съграждани, съ душевно прискърбие принуденъ съмъ да исповѣдамъ прѣдъ почит. учена публика, пишж ги въ присѣтствието и, рѣчи, по диктовката на по стария му братъ, уважаемаго г на Ивана А. Групчевъ, който, слѣдъ като се виждалъ съ него въ Циградъ, отъ нѣколко врѣме насамъ намира се тукъ, при сина си поручикъ А. И. Групчевъ. Той съ силно негодувание и съ абсолютно неудобрѣние говори за братовитѣ си безразсѣдъци. Сжщиятъ има добрината да ми раскаже подробно, че вториятъ му братовъ другаръ по сърбофилство, стружанинътъ Наумъ Евровъ, едно стружко хлапе, човѣкъ съ най-нисъкъ характеръ и бездѣлникъ готовановець, когото тоже отъ 5 годишна възраст познавамъ, отъ радостъ, види се, за голѣмитѣ (!) успѣхи, съ които сърбизмътъ напѣдвалъ не само въ *Македония, отечеството на Душановци*, ами и въ самата столица на Османскитѣ халифи, прѣди нѣколко дни билъ полудѣлъ, въ слѣдствие на което отишълъ по джамиитѣ съ цѣлъ, да пригърне истинската ислямска вѣра, а послѣ искалъ и да се хвърли въ Босфора.

Ето съ какви дѣйци братята Сърби се надѣжтъ да посърбѣжтъ Македонскитѣ Българи. Ето какви личности г. Драгановъ удостоява съ причислението имъ въ броя на подвижницитѣ за народнитѣ сждбини! Сърадваме го!

11. Стр. 320, кол. II. Българитѣ въ Македония, особито отъ Барсячкото наричано плѣме, казва ни г. Драгановъ, не се

нуждаяли отъ екзархийскитѣ училищни субсидии, а още и подозрително и съ недовѣрие се отнасяли къмъ испращанитѣ отъ екзархията учители, началници на общинитѣ и пр. и пр., за доказателство на което Г-ство му привежда ни една „*странна и поразителна за него, но интересна новост*“ която на послѣдне съобщилъ билъ Охридчанинътъ А. Кецкаровъ, получивши своето образование не, както нег. милость безразсечно казва, въ „Българской, Солунской, Екзархийской гимназиі“ а въ разни училища¹⁾, а само на послѣдне една-двѣ години е учителствувалъ въ тази гимназия. Тази новостъ била, че ужъ неговитѣ съотечественници Бугари въ Охридскомъ окръжїи не приемали „никогда никакакихъ Екзархийскихъ аташе и протеже въ качествѣ учителей“. Ами като било така, питаме ви, г. Драгановъ, да ни кажете, какъ нег. милость, г. А. Кецкаровъ, учителствува въ Охридъ като екзархийски учителъ? Насилственно ли? — Тогава той не е честенъ человекъ. Въ такъвъ случай и самата екзархия е бъркала, като поддържа подобни аташета.

Чудно нѣщо! До колко е вѣрно казаното по-горѣ отъ Драганова за неприиманието екзархийски субсидии, и до колко доза отъ истинность съдържа у себе си странната оная новостъ, съобщена нему отъ А. Кецкаровъ за подозрѣнието и недовѣрието на Охридчанитѣ къмъ екзархийскитѣ учители и пр. нека самъ себе си господство му се попита, — та да си състави по-здраво понятие за такъвъ единъ въ всѣко отношение весма важенъ въпросъ. Ний ако не бѣхме били родомъ отъ сѣщото мѣсто, за което е думата и остарѣли въ срѣдата на онова сѣщо население, което нег. милость упрѣкава въ недовѣрие и подозрителность къмъ екзархийскитѣ учители, слѣд. и къмъ екзархията, и съ което и днесъ често и постоянно корреспондираме, щѣхме негли до негдѣ да го повѣрваме; но като знаеме самата истина много повече отъ колкото всичкитѣ негови корреспонденти ученици, нека ми бжде позволено да му кажемъ съ чиста съвѣсть, че както казаното отъ него, така и съобщената нему странна новостъ не притежаватъ нито капка отъ истинность, а сж цѣли измислици, вслѣдствие или на нѣкоя неизвѣстна намъ цѣль, или на невѣрни свѣдения и съвсѣмъ лежки неразборїи, непринадлежащи инакъ на сериозни и безпристрастни етнографи. Ний лично познаваме и г-на Андона Ефимиевъ Кецкаровъ; познаваме отъ близу и цѣлото Охридско население и неговитѣ тежнениа. Ний сме участвували въ учебното дѣло въ Македония отъ самото му начало, — 18-й Май 1880 год., когато тамъ нѣмаше още никакви Драгановци, та до прѣди четири години като единъ отъ най-прямитѣ и най-непосрѣдственнитѣ

¹⁾ Сжщиятъ А. Кецкаровъ билъ ученикъ въ военното Соф. училище, а по прѣди въ Охридското.

дѣйци въ него; слѣдователно, имали сме и възможность да изучимъ тежненията и желаніята не само на Охридското, но и на цѣлото Македоно-българско население. Ако би било истинно и колко едно синапно зърнце казаното отъ г-на Драганова, то тогава не щѣхъ да се отварятъ и да сществуваатъ въ Битоля полугимназии съ четири класса, въ Прилѣпъ — богословско училище, (което на послѣдне по правителствено распореджане се закри), и четвъртокласното же училище въ Охридъ, съ учители универзитанти и толко други мжжски и дѣвически първоначални училища въ тѣзи окрѣзи, поддържани отъ екзархията. Видимото негодувание и несществуващата подозрителность отъ страна на нѣкои общини състои въ това, че и между членоветъ на тия общини фигуруваатъ и нѣкои користолюбиви, а влиятелни инакъ, личности, които, за да сж свободни да располагаатъ съ испращанитѣ отъ екзархията училищни субсидии, не рачятъ да имъ се испращатъ учители способни, плащани направо отъ екзархията, а претендуваатъ да имъ се внасятъ паричнитѣ количества, та тѣ да ги употребяватъ както имъ се види за благословно, споредъ собственитѣ си възрѣнія, — съ часть отъ тѣхъ, разбира се, да настаняватъ учители по угодата си, свои протѣжета като г-на А. Кецкарова, а останялата часть да иматъ на расположеение за непрѣдвидени общински, или по-право, собствени свои нужди и вигоди. Въ екзархията, която има за цѣль не угодитѣ и насищението алчността на гладници, а прѣуспѣванието на учебното дѣло, умѣе твърдѣ добрѣ да се расправя съ такава родолюбци.

Ето пресловутата *странна, нъ интересна новост* на г-на Драганова, съобщена нему отъ г. А. Кецкарова! Блазѣ на нашитѣ етнографи, а още повече намъ, на македонскитѣ Българи, съ етнографин като прѣдметната, ако всекога етнографитѣ ни се облагатъ на свѣдѣнія, каквато е горѣописаната „*странна новост*!“.

12. Стр. 323, кол. II. Не е истинно, че Мияцитѣ и пр. Македонославенски племена носѣтъ на нозѣтѣ си скорни (полусапожи), както нашиятъ етнографъ ни казва. Вситѣ Словени, селски жители въ Македония, исключая южнитѣ, обуватъ си нозѣтѣ съ опинци (цървули), които завързватъ съ оптоки, обвити около краката до самитѣ колѣна. Само южнитѣ носѣтъ обикновеннитѣ кондури — обуца, а никакъ не *скорни* — чизми — сапоги или полусапожи.

13. Стр. 324. Кол. I. Не е тоже никакъ истинно, че въ Дупничко, и въобще у Шопско и Пѣянечко, постпозитивний членъ не се слушалъ никакъ или рѣдко се срѣщалъ, а че само въ по-источнитѣ страни той сществуваъ, както безъ всеко стѣснение проповѣдва ни г-нъ Драгановъ. Ний по-горѣ имahme случай да приведемъ нѣколко примѣри изъ образци, събрани

въ Щипъ и въ Кочани, които принадлежатъ на Пѣянчко, и съ нихъ доста точно, мислимъ се доказа, че това мнѣние на г-на автора не почива на здрави основи. Но понеже тукъ става сжщата дума и за *Дупничко* и *Шопско*, то не ще бжде излишно да приведемъ отъ многобройнитѣ ни образци, събрани непосредственно отъ насъ въ тѣзи мѣста, по единъ само примѣръ; па ако искате, и по единъ два и отъ други попрѣжни отъ насъ събиратели на народнитѣ умотворения. Ето ги:

А. Изъ моятъ сборникъ.

а) Отъ Софийско (Шопско).

Пѣсн. No. 212. Записалъ Н. Пр. О. Игнатий Рилски, ректоръ на Духовн. Семин. въ Самоковъ.

Он се кжлне у стара-та сабля.

Он се кжлне у добра-та коня.

Коня яха колку планина-та.

Пѣсн. No. 214, отъ сжщия.

У джрво-то две златни ябжлкъи.

Че се фане мене за нозе-те.

Джрш се мене за грива-та.

Ванали се коня за нозете.

Засади го мене на сапа-та.

На трейкъа-та триж е махнало.

Пѣсен. No. 217, сжщия.

Кжко седим цару у война-та.

Си-те гѣи е у легало нашжл.

У война-та девояче имаш.

У война-та два брата имала.

Си-те че гѣи у легало найдеш.

б) Отъ Самоковско — Софийско село Ярлово.

Пѣсн. No. 244, слушана отъ Достана Стоева, която ми е испѣла тѣкмо 165 прѣкрасни пѣсни, записани отъ мене непосредственно.

Ја ме качи на добра-та коня.

Не ли ти е за цжрни-те очи?

Ја си оди код тѣоја-та макъа.

Не ли ти е за руса та коса?

Та си оиде код своја-та макъа.

Не ли ти е за танкъи-те вежди? и пр.

Запали а от руса-та глава.

Пѣсн. No. 245, отъ сжщата.

Ниви-те и ливади-те

У Тунджа воденици-те.

Каща-та и дворове-те.

Мое-то лубне Петкана

Кола-та и волове-те.

И мое-то машко дете, и пр. и пр.

У Вардар ваљавици-те.

в) Отъ село Сапаревска Баня (Дупничко).

Пѣсн. No. 350, слушана отъ С. И. П. Захариева.

На наши-о Каракжрджалиа.

Очи-те да му непаднат,

По джрва-та, каменъа-та.

Раце-те да му иссахнат.

Отсече ѣ две те раце.

Б. Изъ други сборници.

а) Изъ Кьостендилско, отъ Сборн. на Хр. Ц. Ковачевски. Соф. Пер. Спис. кн. XII, стр. 114—115, пѣсн. No. 1-о.

На Четирци, на собор-о.

Пѣсн. No. 2.

Ю църква-та гъаче самоуче;

Икони-те ясли че направат.

Ю книга-та како се кажуге.

Двоица-та тамо погубиле.

Църква-та чат яър да направат,

б) Изъ сборника на Георг. Вирчевъ (Кьостендилско). Соф. Пер. Спис. кн. XII, пѣсн. No. 1.

На трето-то славеи стое.
У песен-та наричаше.
Дечица-та кѣ подгазат.

Такива и много други примѣри могли бихме да приведемъ и отъ другитѣ сборници, Чолаковия н. п. и на В. Качановски, но за жалость, нѣмаме ги за сега прѣдрѣчни. Но и толко не сж малко, а достаточни да убѣдѣтъ всѣкого въ противното на г-нѣ Драгановото мнѣние. А че Христаки Павловичъ, родомъ отъ Дупница, въ второто издание на Славяно-българската си граматика исхвърлилъ отъ неж постпозитивния членъ, то не значи че той направилъ това по свое убѣждение, произведено у него отъ собственитѣ му наблюдения и отъ фактъ, че у Дупничко и въобще у Шопско членътъ не билъ въ употрѣбление, а по подражанне или по свѣта на В. Караджича, който, разбира се, като сърбски филологъ и устроитель на сърбския писменъ езикъ и правописание, нѣмалъ въ грамматиката си членъ, като не нуженъ за Сърбитѣ. Това сжщото потвърждава и самъ нашия авторъ, като казва: „Христаки Павловичъ въ этой смѣлой реформѣ являлся простымъ подражателемъ Вука Караджича и пр.“ Ний знаемъ, че противникъ на члена е билъ и най-горещия българинъ, г. Г. С. Раковски; но слѣдва ли да заключимъ отъ това, че и въ неговото мѣсторождение членътъ не билъ въ употрѣбление? А има ли по невѣрно отъ това, че „незабвенный Неофитъ Рилский *Шопскихъ, Пьянецкихъ и Копановскихъ* *говоромъ* *могъ и не знатъ*?“ Кой по-добрѣ отъ Неофита на свое врѣме знаялъ българския езикъ? Ний знаемъ и цѣлня ученъ свѣтъ знае, че той приготвилъ и единъ пространнѣйши българс-грѣцкии словарь, (който, за жалость, и до днесъ не е видѣлъ още бѣлъ свѣтъ прѣзъ печата). А какъ би се наелъ и възможно ли би му било да съставя таквозъ огромно литературно дѣло човѣкъ, ако би не знаялъ добрѣ говора на съседнитѣ си страни, много повече на подалечнитѣ? Но, както и да е; а че и самъ Христаки Павловичъ не е билъ противъ принципа на члена, ний се научаваме отъ едно писмо на сжщия Неофита до Р. Поповича, съ дата 9-й Ноемвр. 1838 г., обнародвано на послѣдне въ XXVI-а книж. на Соф. Пер. Спис., стр. 57—63. Ето що казва О. Неофитъ въ него писмо: „А Христаки чудимся гдѣ говори „объ изгнаніи членовъ“ и одобрява му (Венелинъ) мнѣніето. Той (Христаки) е гонитель само на *атагъ*, а другитѣ употрѣбява равно както и мы. Прочтите още на стр. 44 и 45 до край и увидите величайшу лжу“. Слѣдователно, не е истинно и то, че членътъ *само* „всюду на болгарскомъ сѣверовостоку“ является дѣйствительно неотъемлемою собственностью и осо-

бенность болгарскаго языка“; не, членътъ е всеобща отличителна чърта на българския языкъ, по вситѣ български крайща, макаръ и той да се явява не на всѣкъждѣ подѣ еднаква и сѣща форма, както ще имае случай да поговоримъ по-обширно за него другадѣ.

14. Стр. 325, кол. I. „Въ 1867 году *Д.* Динковъ изъ *Пѣянца* печаталъ въ газетѣ П. Славейкова рядъ етнографическихъ — фантастическихъ очерковъ подѣ заглавiемъ: „свѣдѣнiя за Македонскитѣ страни“ и между прочимъ и „о Пѣянцахъ.“ А пакъ по-горѣ на стр. 323, кол. I: „какойто горячiй Македонскихъ афтохтонъ Георгiй Динковъ“ и на стр. 324, кол. I: „по увѣрiю вышеупомянутаго Македонскаго Бугарина, Динкова.“ Това ни казва г-нъ Драгановъ. Ний лично познаваме Динкова и знаеме, че той дѣйствително бѣше на свое врѣме „горячiй Македонски Бугаринъ и отличенъ фантазаторъ. Но едно нѣщо не можемъ да разумѣемъ, именно: колко Динковци разбира нашия авторъ? Единъ ли е сѣщия Динковъ или другъ Георгiй Динковъ и другъ *Д.* Динковъ изъ *Пѣянца*? Това ще чакаме да ни разясни господство му. Но до тогава нека не прѣкъсваме своитѣ размисления върху горѣписаното. До колкото се вижда отъ него, г-нъ Драгановъ разбира двама Динковци, единъ, — горячiй Македонски Бугаринъ, Георгiй Динковъ, а другъ, — *Д.* Динковъ изъ *Пѣянца*, авторъ ряда етнографическихъ — фантастическихъ очерковъ, т. е. сѣще така, какго и по-прѣди въ No. 1-й на „Извѣстiя“ отъ т. г. стр. 34, кол. II, е казано за г-на Пърличева, прѣводителя на Илиядата, и г. Ставриди, автора на Гръцката поема „*Αρματωλός*“, което ний съ бѣлѣжката No. 19-й, въ писмото си отъ 6-й Май т. г., обнародвано въ „Извѣстiя“ No. 6—7, на стр. 309, потрудохме се да поправимъ. Ний, които сме живѣли дълго врѣме въ Солунъ и въ окрѣга му, познаваме Динковската фамилия, като една отъ най-близкитѣ ни; слѣдователно, до сега не знаеме да има въ Македония мнозина Динковци, нито пъкъ да е сѣществувалъ нѣкога по наше врѣме какъвто и да е *Д.* Динковъ изъ *Пѣянца*. Споредъ насъ, прочее, той е единъ и сѣщия Георгiй К. Динковъ, не изъ *Пѣянца*, а изъ Негошкото село *Държилово*. Баща му Костандинъ Динка, деведесетъ годишенъ старецъ, който прѣди много години оставилъ мѣсторождението си и се прѣселилъ въ Солунъ, живъ е и до днесъ, както и неговия братъ Кириакъ Държиловичъ (наименованъ така отъ селото си), атински въспитаникъ и книжаръ, за които мислимъ да поговоримъ нѣщичко другъ пѣтъ. За този Георгiй Динковъ и други описатели доста криво сѣ писали (виж. Соф. Пер. Спис. кн. XVIII, стр. 444 и натагъкъ). Но намъ е чудно това, какъ г-нъ Драгановъ, който, като про- живѣлъ двѣ почти години въ Солунъ, и като кроялъ да списва

етнографията на Македония, въ която да споменва и името на Динкова, какъ, казвамъ, не можалъ да се види съ дѣда К. Динка, бащата на Георгия Динковъ, та да научи отъ него и отъ други Солунски жители малко по-вѣрно за сина му, и слѣдователно, да не виадне и втори пътъ въ сѣщата погрѣшка, която споменяхме по-горѣ, за г-на Пърличева и за Ставриди!

15. Стр. 325, кол. I и II. Не е вѣрно тоже, че Иосифъ Ковачевъ учителствувалъ въ Прилѣпъ прѣди нежели въ Велесъ, дѣто, по доноса на В. Поповича прѣдъ тур. власть, велешката гимназия била закрыта. Нито че въ това врѣме сѣществуваше като дѣецъ Йорданъ Х. Костандиновъ. Ний познаваме лично вситѣ три горѣпоменжти личности, слѣдователно, и знаеме до негдѣ историята и дѣятелността имъ. Йорданъ Х. Костандиновъ прѣзъ 1860 год. учителствува въ Прилѣпъ само шесть мѣсеци, отъ дѣто по доноса на грѣцкия Битолски митрополитъ Венедикта, биде испроводенъ въ Азия на заточение, съ което прѣкъсна се вече за винаги дѣятелността му. Иосифъ Ковачевъ едноврѣменно съ В. Поповича учителствува въ Велесъ прѣди нежели въ Прилѣпъ. Въ послѣдния градъ учителствува той на 1875—1876 год., отъ дѣто заедно съ събрата си Никола Ганчевъ биде дигнжтъ и отведенъ въ Солунъ не по доноса на В. Поповича, когото нѣмаше тамъ, а по клеветитѣ на правителственнитѣ, въ онова разбъркано врѣме, шпиони. (Чудно нѣщо! Каква облага получаватъ хората отъ искривяването на истината?) Днесъ, до прѣди малко, г-нъ И. Ковачевъ управляваше градския общинский съвѣтъ въ София, като кметъ, а В. Поповичъ отпочива си въ Самоковъ безъ никаква служба. А що е тозъ незаслуженъ повикъ противъ В. Поповича?

16. На конецъ нека ни биде позволено да заключимъ, че отъ казаното до тукъ, както и отъ по-прѣжното ни, явно се вижда, какъ „этнографическій очеркъ Славянской части Македоніи“ на г-на Драганова не почива на съвсѣмъ здрави основи, тѣй като повечето му свѣдения за нежъ черпани сж отъ недостовѣрни источники. Сжщо така може да се заключи и за самитѣ му езикови образци „бугарской поезіи“, че тѣ никакъ неможтъ да служатъ за основа на сериозни езикови и етнографически издирвания, тѣй като не сж събирани и слушани отъ него прямо отъ самитѣ источники, а посрѣдственно прѣдавани нему чрѣзъ каквито щещъ ученици. А до колко заслужватъ довѣрието ни въ подобни случаи ученици, неопитни още въ таквизъ важни въпроси, и не освободени отъ каквито да сж външни влияния, ний отъ опитъ вече сме се увѣрили не еднократно, слѣдователно, не можемъ да се произнесемъ до колко ученитѣ слависти и сериознитѣ етнографи ще можтъ да рас-

читатъ съ вѣрността на изложения отъ г. Драганова „Этнографическій очеркъ, Славянской части Македоніи“. Ний прѣпочваме имъ прочее внимание и строго прѣдпазване.

г. Сливень, 16-й Декемврий 1888 г.

Обяснения върху бѣлѣжката, направена отъ страна на поч. редакция на „Извѣстія Сл. Бл. Общества“ при писмото ми, обнародвано въ No. No. 6—7, год. 1888, стр 308, кол. 1 на сѣщия журналъ¹⁾)

1. Въ прѣдметното ми писмо и придружающитѣ го бѣлѣжки, направени по поводъ на „Этнографическій очеркъ Славянской части Македоніи“ отъ г-на Драгановъ, обнародванъ въ „Извѣстія Сл. Бл. Общ. No. No. 11—12 отъ 1887 год. и No. 1 отъ 1888 год., азъ не съмъ казалъ, че Македония е населена исключительно само отъ Българи безъ никой другъ элементъ, — не; а искалъ съмъ да кажъ и съмъ казалъ, че на тази турска областъ, исключая г. Солунъ, населението не е повече смѣсено отъ колкото онова на другитѣ области въ Балканския полуостровъ; слѣдователно, не би било справедливо да му се приписва вавилонщина, каквато се стреми да му отдаде г-нъ П. Драгановъ въ споменжтата му по-горѣ статия. И въ нежъ областъ, както и въ другитѣ Старопланински провинции, живѣятъ, освѣнъ Българитѣ, още доволно число Турци — Мохамеданци, малко Гръци, по южната ѣ крайморска пвица, тукъ-тамъ разпърснати Цинцари и Евреи, а по западната и сѣверо-западната погранична линия, малочисленни Албанци. При все това, болшинството на Българитѣ надминува въ висша стѣпень числото на другитѣ елементи, вкупъ вземени. Който не рачи да повѣрва нашитѣ скромни, но нагледни, увѣрения, нека се съвѣтва съ други пд-авторитетни статистики, ако не ще да уважи и „Етнографията на Македония“ издадена въ Пловдивъ прѣзъ 1881 год. Намъ нека бжде позволено да приведемъ тука единъ само примѣръ, колкото за косвено доказателство, именно „Етнографията на г-на Ритихе, издадена прѣзъ 1885 год., която, като отъ чужденецъ съставена, по най-новитѣ статистически данни, вѣрваме, не се лишава отъ достовѣрность.

Споредъ исчислението на г-на Ритихе, Българитѣ въ Македония иматъ подавляюще болшинство. Ето въ кратцѣ общитѣ резултати на това исчисление:

¹⁾ Настоящитѣ бѣлѣжки заедно съ послѣдующитѣ по поводъ статията на г. П. Драгановъ: „Этнографическій очеркъ Славянской части Македоніи“, обнародвана въ „Извѣстія Сл. Бл. Общества“ бидождъ проведени за обнародванье до сѣщата редакция. Но тъй като, по нѣкои причини, прѣди да достигнатъ до мѣстоназначението си, рѣкописа ни се повѣрнжъ обратно, то го печатаме въ настоящия Сборникъ.

Българи	1,124.288	души,
Мохамеданци	360.626	„
Арнаути, Куцовласи, Сърби, Евреи и др.	422.357	„
Гръци	59.104	„
Всичко	1,967.104	души.

Ето г-да, това е прѣсловутото смѣтане на македонското население. Но, кажете ми, моляж, коя друга областъ отъ Турската, бивша и настояща, държава е по не смѣсена?

2. Споровѣтѣ и борбитѣ, за които почит. редакция на „Извѣстія“ говори въ бѣлѣжката си, не сж друго, освѣнъ произведение и плодъ на чуждитѣ пропаганди, а особито, на гръцката, която не позволява на населеніята да се развиватъ на родния си языкъ, а насилва ги да прѣвърнатъ гръцкия слѣдователно, и гръцката националность. Но съществуването на чужди пропаганди, гръцка, сѣрбска, австрийска и пр., които всевъзможно прѣдѣвяватъ претенции върху Македония и се трудятъ да заслѣпятъ учения външенъ свѣтъ съ несществуеми права върху неж, като на гръцко и сѣрбско болшинство, далечъ е отъ да докаже, че тѣзи тѣхни претенции почиватъ на законна и здрава почва и че дѣйствително населението тамъ е гръцко или сѣрбско. Гръцитѣ, за оправдание похищеното на поменжитѣ права, не могатъ да покажатъ други доводи, други основни доказателства, освѣнъ *каменни надгробни останки* отъ Римска и Византийска епохи, но никакъ не и население гръцко. А въ това отношение, строгата справедливостъ изисква го да исповѣдаме, че Турцитѣ, днешнитѣ владѣтели, би имали несравнено по голѣмо право, отъ колкото всичкитѣ други мѣстни населенія, толкова повече отъ Гръцитѣ, че тѣ иматъ и население, когато послѣднитѣ се лишаватъ отъ него, освѣнъ въ едно само крайморско крайще. А че пропагандата имъ е била и е толко силна, щото тамошнитѣ населенія мъчно могатъ да ѝ противостоѣтъ, не значи, че населението ѝ (гръцко) чрѣзъ болшинството си ѝ подѣржа, не; тя се подѣржа отъ гръкофенерското висше духовенство или по право казано, отъ еллинскитѣ въ свободна Гръция и въ Цариградъ силлогози, — тайнополитически комитети, посредствомъ поменжито дружество. Гръцкитѣ владѣци, които, благодарение на турската политика, държатъ се насилственно, като натрапени бремена, и въ ония даже епархии, въ които нито душа гръцка или поне гръкомислеща фигурува, и се подкрѣпятъ отъ самото турско правителство, като най-слабата страна на мѣстото, по правилата на макиавелската система, гръцкитѣ владѣци, казвамъ, днесъ непрѣдставляватъ въ страната и неуспражняватъ друго, освѣнъ обязанности на чисти агенти на еллинизма и върли пропагандисти, които, за постижение нечистата си цѣль, не щадѣтъ нищо свето и нищо чловѣческо, нито се спиратъ

прѣдъ каквито и да бжджтъ простими и не простими срѣдства. За потвърждение на думитѣ ни, стига да си напомнимъ ранната погибель на покойнитѣ и приснопаветни братия Милединови и на много още подобни страдалци, които сж станжли невинна жертва прѣдъ олтаря на еллинизма!

Това ви сж, почит. г-да редактори на „Извѣстія“, многословутитѣ спорове и борби въ Македония по национални, църковни и политически права. А пакъ Сърбитѣ, освѣнъ че население сърбско не можтъ да посочжтъ, но нито ония рждѣсали римско-византийски каменни останки притежаватъ, съ мало-важни нѣкои исключения, нито пакъ можтъ да се възползватъ отъ срѣдствата, които иматъ на ржка гръцитѣ и владичитѣ имъ. Слѣдователно, за да покажжтъ прѣдъ свѣта, че ужъ и тѣ имжтъ нѣкакво си право върху областъта, за която е думата ни, принудени сж да си служжтъ съ срѣдства не до толко честни. Примѣри изобилуватъ, но отъ благоприличие ще ги прѣмълчимъ.

3. Ако пакъ въ етнографическо отношение могло би да се отдаде право на пропагандитѣ гръцка и сърбска наравно съ онова на населението, то тогава зацо това право да откажемъ на австрийската и италиянската пропаганди, които не по-малко отъ другитѣ се силжтъ да привлекжтъ населението къмъ себе, да го понѣмчжтъ и понталиянчжтъ, като прѣдварително го покатоличжтъ? Зацо, основаючи се(!) на това мнимо право, да не кажемъ, че въ Македония, въ тази въ всѣко отношение нещастна областъ, живѣжтъ и нѣмци и италиянци, па даже и французи, когато знаемъ, че тамо има по нѣколцина капуцини или лазаристи пропагандисти? Нека въ такъвъ случай приемемъ, че прочутото отечество на славянскитѣ просвѣтители Кирила и Методия и на Климента Охридски е Африканска или Новохоландска пустиня, населена съ диви племена, върху които иматъ право да върлуватъ да грабжтъ и похищаватъ каквито би било пропаганди, гръцка, сърбска, австрийска, и италиянска па, ако щещъ, и японска макаръ, или каквато и да било друга¹⁾.

Сливенъ, 10 Декемврий 1888 год.

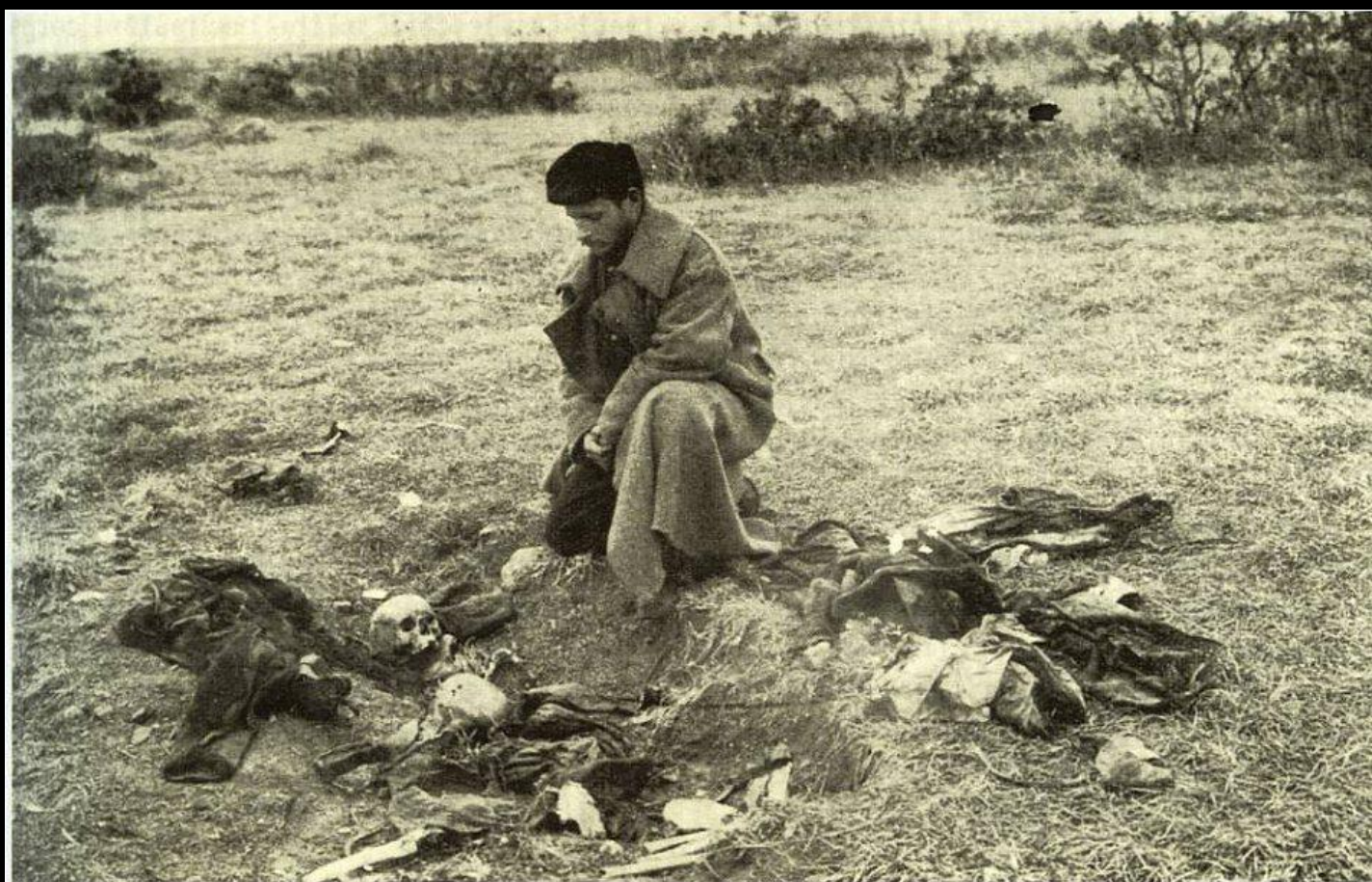
¹⁾ Въ Македония, Тессалия и Епиръ (Южна Албания) има и ромжнска, а напоследне и албанска пропаганда; но тѣ, до колкото вижемъ, некачатъ друга нация, както що правятъ гръцката и сърбската, а само своитѣ, и нѣматъ за принципъ друго, освѣнъ събужданieto на своитѣ народности и въвежданieto у тѣхнитѣ църкви и училища родния имъ езикъ. Ако всѣкога се воджтъ по това начало, браво имъ! Заслужватъ общото съчувствие, и, додѣто ще вържжтъ по този пжтъ и ние, освѣнъ що имъ желаеме добъръ успѣхъ, но още увѣряваме ги, че въ нашия народъ ще намѣржтъ всѣкога съгрудничество.

Още стотици книги на дейци родени
в географска област Македонија
може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres